

OBSAH — CONTENTS

Milan Poštoľka: Haydnova umělecká emancipace (1766—1774) (Haydns künstlerische Emanzipation, 1766—1774)	195
deutsche Zusammenfassung	226
Jiří Sehnal: Hudba u brněnských augustiniánů v 18. století (Musik bei den Augustinern in Brünn im 18. Jahrhundert)	227
deutsche Zusammenfassung	241
Jiří Pešek: Z pražské hudební kultury měšťanského soukromí před Bílou Horou (Zur privaten Musikkultur des Prager Bürgertums vor dem J. 1620)	242
deutsche Zusammenfassung	256
Petr Daněk: Málo známý pramen vokální polyfonie rudolfínské éry (Eine wenig bekannte Quelle der Vokalpolyphonie aus Böhmen der Rudolphinischen Zeit)	257
deutsche Zusammenfassung	265

MÁLO ZNÁMÝ PRAMEN VOKÁLNÍ
POLYFONIE RUDOLFÍNSKÉ ÉRY

PETR DANĚK

V rukopisném oddělení SK ČSR v Praze jsou pod signaturou Se 1337 uloženy čtyři hlasové knihy, označené jako Discantus, Tenor, Basus¹⁾ a Sexta vox, z původně zřejmě šestisvazkového souboru vokálních polyfonních skladeb. Jedná se o konvoluty, které vznikly svázáním dvou tisků a jednoho rukopisu. SK ČSR je získala antikvární koupí počátkem šedesátých let. Tisky pocházejí z druhé poloviny osmdesátých let šestnáctého století,²⁾ byly vtištěny v Norimberku a obsahují běžný dobový repertoár vokální polyfonie s duchovní tematikou. Rukopis, který obsahuje celkem osmnáct latinských a českých motet, z nichž některá se skládají z více částí, je evidentně české proveniencce. Přesto stál dosud stranou zájmu muzikologické veřejnosti.³⁾ V následující informaci bychom chtěli na tento pramen blíže upozornit a doložit, že je hoděn podrobnějšího studia.⁴⁾

VZNIK A PŮVOD RUKOPISU

Jediné datum, které můžeme v rukopisu nalézt, je poznámka u skladby Confitebor Domino ve svazku Basus, uvádějící vedle jména autora — Jiřího Carolida, i číslici 91. Jelikož nejde o bližší označení textu,⁵⁾ lze ji považovat za zkratku roku 1591. Moteto

Použité zkratky: AUC — Acta Universitatis Carolinae; AUK — Archiv Univerzity Karlovy; FF UK — Filozofická fakulta Univerzity Karlovy; Hv — časopis Hudební věda; KNM — Knihovna Národního muzea; MČH — Muzeum české hudby; MM — Miscellanea musicologica; RISM — Répertoire International des Sources Musicales; SK ČSR — Státní knihovna ČSR; UJEP — Univerzita J. E. Purkyně.

1) Na deskách tohoto svazku je hlas vyznačen substantivem Basis, což je tvar neobvyklý a nepoužívaný. V textu práce proto užíváme běžného tvaru Basus.

2) První tisk konvolutu byl vydán v Norimberku v tiskárně C. Gerlachovské roku 1585. Jeho zkrácený název zní — Sacrae cacantiones cum quinque, sex et pluribus vocibus . . . Srov. RISM B II, 1585I. Druhý tisk byl vydán tamtéž, v roce 1588. Zkrácený název — Continuatio Cantionum sacrarum quatuor, quinque, sex, septem, octo et plurium vocum . . . Srov. RISM B II, 15882.

3) Rukopisem se poprvé a zatím naposledy zabývala J. Veverková, K problematice české motetové kompozice 2. poloviny 18. století, dipl. práce, FF UK, Praha 1977. Vzhledem k tematice své diplomové práce podala pouze základní informace o rukopisu a analyzovala moteto Jubila felix Boemia. Dvě skladby s textem o Janu Husovi zmínila i Fojtíková J.; Hudební doklady Husova kultu z 15. a 16. století, Příspěvek ke studiu husitské tradice v době předbřlohorské, MM XXIX/1981, s. 69—70, 97, 98.

4) Tato pramenná informace vznikla zkrácením diplomové práce, vedené dr. J. Černým. Srov. Daněk P., Rukopisná část konvolutu Se 1337, FF UK, Praha 1981.

5) Např. označení Zalmu.

Confitebor Domino je v pořadí skladeb rukopisu na pátém místě. Jiří Carolides je jako autor označen i u sedmé skladby — Augustine sacros thalmi, ale zde již bez dalších údajů. Vedle těchto dvou motet je autor uveden ještě u poslední skladby rukopisu. Je jím Giovanni Croce.⁶⁾ Pro nedostatek srovnávacího materiálu nelze přesně určit dobu vzniku tohoto Croceho moteta. Zřejmě se však bude jednat o skladbu opsanou z některé ze dvou knih osmihlasých motet Giovanniho Croceho, které byly vydány v letech 1594—1595 v Benátkách.⁷⁾ Poslední zápis v rukopisu mohl být tedy proveden až někdy okolo roku 1600.

Na vzniku rukopisu se podílelo několik písařů. Prvních sedm skladeb zapsal jeden písař, další tři moteta, jejichž texty se vztahují k osobě Jana Husa a v jednom případě i Jeronýma Pražského, druhý písař, a dále se mění písař skladbu od skladby. Celkem bylo zjištěno devět písařů. Z výše uvedeného můžeme vyvodit, že rukopis vznikl během delšího období, resp. nevznikl jednorázově. Otázkou je také, jak a kdy došlo k svázání celého konvolutu. Z doby vydání norimberských tisků můžeme odvodit, že konvoluty byly svázány až po roce 1588, neboť z tohoto roku je druhý tisk. K svázání došlo pravděpodobně v souvislosti se vznikem rukopisu, neboť papír, který byl k vazbě použit (tvoří přideštlí) má shodný filigrán jako celý rukopis. Rukopis zřejmě vznikl, nebo alespoň jeho část, až po svázání konvolutu, jinými slovy — ke dvěma norimberským tiskům byly v každé hlasové knize přivázány nepopsané papíry s vyznačenou notovou osnovou a rukopis vznikl postupným pozdějším zapisováním skladeb. Tuto domněnku potvrzuje i to, že v některých hlasech, zvláště ve svazku Basus, se na konci zachovaly čisté listy s vyznačenou osnovou. Na základě uvedených údajů můžeme dobu svázání konvolutu a vzniku rukopisu vymezit posledním desetiletím šestnáctého a začátkem sedmnáctého století.

V souvislosti s rukopisem byl již zmíněn český humanista Jiří Carolides. Jeho jméno vedle označení autorství u dvou skladeb nalézáme i na dalších místech konvolutu. U hlasových knih označených jako Discantus, Tenor a Sexta vox je na první straně tisku zkratka tohoto jména. Ve svazku Basus je uvedeno celé Carolidovo jméno — Georgius Carolides Pragenus — a je k němu připsán letopočet 1592.⁸⁾ Carolides byl tedy pravděpodobně prvním majitelem konvolutu. V té době byly do rukopisu připsány i obě Carolidovy skladby (nevylučujeme, že i jeho rukou). Později konvolut změnil majitele, který byl zřejmě, podle charakteru dalších skladeb, utrakvistického vyznání.

OBSAH RUKOPISU

Rukopis je sbírkou motet, jejichž výběr je zřejmě náhodný, neboť i při bližším studiu nebyly zjištěny podstatné souvislosti či návaznosti mezi jednotlivými skladbami v rámci celého rukopisu. K vytvoření představy o obsahu rukopisu poslouží tabulka na s. 000.

U každé skladby jsou zde uvedeny tyto nejdůležitější údaje:

— Pořadové číslo. Arabské číslování označuje pořadí moteta v rukopisu, malé písmeno za číslíci pořadí částí u vícedílných skladeb.

⁶⁾ V rukopisu je chybně uvedeno křestní jméno ve tvaru Goviani.

⁷⁾ Srov. např. Brockhaus Riemann Musiklexikon, Wiesbaden — Mainz 1978, s. 283.

⁸⁾ Ve všech svazcích je toto jméno, zřejmě v souvislosti se změnou majitele, přeškrtnuto.

— Foliace. Blíže určuje umístění skladeb v rukopisu, kde dosud nejsou označena folia. Pořadí hlasových knih je v tabulce označeno takto: a = Discantus, b = Tenor, c = Basus, d = Sexta vox. Jestliže je v hlasové knize místo některé části vícedílných skladeb uvedeno slovo tacet, zdůrazňujeme to i v tabulce.

— Textový incipit.

— Počet hlasů. Prvé číslo udává počet hlasů, které se v hlasových knihách dochovaly. Číslem v hranaté závorce uvádíme naši představu o kompletním hlasovém obsazení. Číslo v kulaté závorce vyjadřuje skutečný počet hlasů v kompletních skladbách, který vyplývá ze zápisů v hlasových knihách, především ve svazku Sexta vox.

— Autor. Celým jménem je uváděn skladatel, jehož autorství je uvedeno v rukopisu. V závorce uvedený autor byl zjištěn srovnáním s jiným pramenem.

— Text. Tato rubrika blíže charakterizuje ve skladbě užitý text a jeho případné souvislosti s liturgií.

— Písař. Vycházíme z předpokladu, že se na tvorbě rukopisu podílelo devět písařů. Číslování jsou průběžná.

Charakterizujeme si nyní krátce jednotlivé skladby rukopisu.

Laudate Dominum in sanctis eius. V motetu je zhudebněn poslední žalm, tj. stopadesátý, z knihy Žalmů. Tento text byl velice často jednohlasě i polyfonně zhudebněn. V našem rukopisu je skladba uvedena anonymně a zachovalo se z ní pouze šest hlasů. V hlasových knihách patřících rokycanskému literátskému bratrstvu je moteto uvedeno pod jménem Hassleri.⁹⁾ I v tomto prameni se hlasy dochovaly torzovitě, ale vzájemným doplněním obou fragmentů získáme moteto hlasově kompletní. Skladba patří k typu dvousborových motet a celkové obsazení bylo osmihlasé.

Qui seminant in lacrimis. Jde o vícehlasé zhudebnění textu communia. Text je tvořen pátým a šestým veršem stodvacátéhoopátého žalmu. Skladba, původně osmihlasá, je uvedena anonymně. V rukopisu je zachyceno pouze šest hlasů, ale přesto lze rozpoznat zajímavé užití dvousborové techniky.

Hodie natus est Salvator mundi. Užívá blíže nezjištěný duchovní text. Původní kompletní obsazení bylo zřejmě osmihlasé a vzhledem ke způsobu práce s hlasovými skupinami můžeme i toto moteto označit jako dvousborové. Zachováno je šest hlasů.

Zalostné rozloučení přátel milých / Incipit oratio Jeremiae Prophetiae. Tého skladbě, která má šest částí, je v rukopisu podložen český a latinský text. Původní text je latinský, v tomto smyslu se skladba vztahuje k liturgii, ale podložený český text mění prvotní charakter a určení skladby, neboť se vztahuje k příležitosti pohřbu.

Confitebor Domino nimis in ore meo. Je první anonymní skladba rukopisu. Jejím autorem je, jak jsme již uvedli, Jiří Carolides. K zhudebnění byl použit text offertoria. Jedná se, jako u všech skladeb rukopisu, o torzo, v tomto případě šestihlasé. Skladba byla vytvořena pro osm hlasů, což je patrné z absence pravidelně dvou hlasů při využívání dvousborové techniky.

Os justi meditabitur sapientiam. Patří mezi skladby rukopisu, které se užitým textem vztahují k liturgii. Tento vztah potvrzuje i poznámka ve svazku Basus, kde na zbytku nepopsané notové osnovy za touto skladbou je uvedena, resp. nepřiliš zřetelným zápisem připomenuta zkrácená doxologie Gloria Patri. Text tvoří dva verše z třicátého šestého žalmu. Kompletní hlasové obsazení bylo zřejmě také osmihlasé. Skladba je uvedena anonymně.

⁹⁾ Srov. Mařvová K., Hudební prameny literátského bratrstva v Rokycanech ze XVI. a začátku XVII. století, dipl. práce, FF UK, sv. II, Praha 1980, s. 20.

Augustine sacros thalami in trature penates; Tu quoque Elissa torum trepidi in tratura. Je druhou Carolíidovou skladbou v rukopisu. Moteto vzhledem k užitému textu můžeme označit jako světské a příležitostné. Původní text, u něhož nevyklučujeme Carolíidovo autorství, vznikl k příležitosti sňatku jakéhosi Augustina a Elišky, kteří jsou v textu přímo oslovováni a je jim dávana rada, jak mají do manželství vstupovat. Z původní osmihlasé verze se zachovalo šest hlasů. Moteto je dvoudílné.

Salve sancte civis, salve sanctissime martyr; Ecquid sacrifici terrae potentia stupetis. Je první skladbou, která se vztahuje k osobě Jana Husa. V jiných pramenech či souvislostech nebyl tento text dosud nalezen. Skladba je dvoudílná.

Jubilate felix Boemia adsunt tibi solemnia; Cumque ducentur ad mortem prophetavit dicens. Je dvoudílné anonymní moteto oslavující Jana Husa a Jeronýma Pražského. Touto skladbou se blíže zabývala J. Veverková.¹⁰⁾

V naději boží Mistr Hus Jan živ byl v spravedlnosti. Je poslední ze tří pozoruhodných motet, jejichž text potvrzuje životnost husitské tradice v předbřlohorských Čechách. Tato skladba patří v rukopisu k nejzajímavějším. Nejen tím, že je v ní podložen text, který pochází z první třetiny patnáctého století,¹¹⁾ ale i z hlediska formálního řešení a melodické výstavby (jak lze z fragmentu soudit). Moteto je dvoudílné a je jednou z nejdelších skladeb rukopisu, neboť obě části mají dohromady 165 taktů.¹²⁾ Dochováno máme pouze pět hlasů, přičemž se domníváme, že kompletní obsazení bylo osmihlasé. U této skladby si opět můžeme uvědomit, že je opravdu škoda, že většinu památek vícehlasé hudby českého původu z šestnáctého století máme dochovánu pouze torzovitě, neboť, jak se alespoň domníváme, právě tato skladba by si i dnes mohla udržet svoji uměleckou působivost. V průběhu celé skladby je velice účinně a promyšleně využito barevného a dynamického kontrastu dvou témbrově odlišných sborů.

Dilecte Deo Galle perhenni hominibusque; Et cruce gaudi praetulisti lubricis. Jedná se o původně zřejmě pětihlasé zhudebnění sekvence. V rukopisu jsou zachovány tři hlasy. Skladba, která je dvoudílná, je uvedena bez udání autora.

Nobilis et pulchra et sapiens Catharina puella. Text této skladby se nepodařilo přesně určit. Je oslavného charakteru a vztahuje se ke sv. Kateřině. Že nejde o původní text vzniklý na našem území, je patrné ze zmínky v Repertorium hymnologicum catalogue... U. Chevallera.¹³⁾ Skladba je zachována anonymně. Z původní zřejmě šestihlasé verze nacházíme v rukopisu čtyři hlasy.

Stastný kdož v boží bázni cestou Páně chodí; Ej takových udílí všechněm Pán milostí. Tato skladba je jedním ze dvou zhudebnění žalmů v českém překladu, které nacházíme v rukopisu.¹⁴⁾ Moteto se zachovalo v tříhlasém fragmentu.

Divinus cytharis et sacro carmine David; Musica grata piis fuit; Felix illa dies qua te dulcissima mater edidit. Je třídílné moteto, pozoruhodné nejen po stránce hudební, ale i z hlediska podloženého textu. Skladba je příkladem užití humanistického textu, složeného z elegických distichů, v polyfonní hudbě. Text byl vytvořen zřejmě k příležitosti narození nějakého jmenovce biblického krále Davida a poté zhudebněn. Ve skladbě

10) Srov. pozn. č. 3.

11) Srov. pozn. č. 3, Fojtková J., s. 86.

12) Převáděno do dnešní notace.

13) Srov. Chevallier U., Repertorium hymnologicum, Catalogue des Chants, Hymnes, Proses, Tropes en usage dans l'église latine depuis les origines jusqu'à nos jours, II, Louvain 1892, s. 135, c. 11994.

14) Jedná se o překlad J. Strojce, který byl v té době běžně užíván.

převažuje homorytmické vedení hlasů. Přesto se nejedná o tzv. humanistickou ódu, neboť členění textu a jeho metrika neodpovídá členění hudebních úseků a metrice hudby,

Jubilate Deo omnis terra, cantate et exultate. Se zhudebněním v této skladbě použitého textu, který se vztahuje k liturgii, se setkáváme velice často. V rukopisu je skladba uvedena anonymně, zachováno je šest hlasů, přičemž, jak vyplývá z poznámky ve svazku Sexta vox, kompletní hlasové obsazení bylo osmihlasé. V skladbě je užito dvousborové techniky, což je patrné nejen z průběžného exponování hlasových skupin, ale i z označení dochovaných hlasů. V rukopisu jsou totiž hlasy označeny jako — Discantus primí chori, Altus 1 chori, Tenorí primí chori, 1 chori B(asus), Altus secund. chori. Bylo zjištěno, že tato skladba je v částečně pozměněné verzi uvedena také v hlasových knihách A V 20 a-e, patřících rokycanskému literátskému bratrstvu.¹⁵⁾

Dies est laetitiae in ortu regali. V rukopisu je zachováno šest hlasů z původně osmihlasého moteta. Za text byla užita známá píseň ze čtrnáctého století.¹⁶⁾ V skladbě je důsledně využito dvousborové techniky, přičemž sbory jsou témbrově shodné. V rukopisu se zachovaly oba diskanty, oba alty, druhý tenor a druhý bas. Srovnáním byl zjištěn naprosto shodný part druhého altu v rukopisu KNM XIV C 149.¹⁷⁾ V témže rukopisu jsou zapsány i altové party čtyř skladeb Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdružic.¹⁸⁾ Jedná se o moteta — Dejž tobě Pán Bůh štěstí, Psallite Domino in cythara, Dies est laetitiae a Qui vult venire.¹⁹⁾ V pořadí třetí z fragmentů Harantových skladeb zčásti zhudebněje také text písně *Dies est laetitiae*. Porovnáme-li zachovanou skutečnost. Alt Harantovi a šestihlasé torzo z našeho rukopisu, zjistíme pozoruhodnou skutečnost. Alt Harantova *Dies est laetitiae* dvacet pět taktů melodicky, harmonicky a rytmicky zcela nepochybně souvisí s vícehlasým zhudebněním v rukopisné části konvolutu Se 1337. Po dvacátém pátém taktu Harantova skladba mění text a zároveň s tím se mění i metrum a ztrácí se souvislost mezi oběma skladbami. Přesto souvislost úvodních dvacetipětí taktů nemůže být pouze náhodná.

Uvedená skutečnost může být vyložena dvěma různě odváznými hypotézami. Buď moteto, které je uvedeno v rukopisné části konvolutu, mohlo sloužit Kryštofu Harantovi jako předloha, z které vycházel při komponování své skladby uvedená v rukopisu XIV C 149, nebo se dokonce jedná o dvě různé varianty skladby Kryštofa Haranta, jejichž rozdílnost, především v druhé části, vyplývá z rozdílnosti určení. Jako starší a původnější by z tohoto pohledu mohlo být považováno moteto v konvolutu, neboť v průběhu celé skladby je použito původního textu písně, jak jej známe např. z Franusova kancionálu.²⁰⁾ V motetu, u něhož je autorství Harantovo zřejmé, je v druhé části, která již nekoresponduje s anonymní verzí v našem rukopisu, užito textu jehož původ se nám nepodařilo určit. Zdá se však, že se jedná o původní prózu. Otázka rozsahu a kvality souvislosti mezi oběma skladbami by si zasluhovala podrobnějšího studia, neboť v při-

15) Srov. pozn. č. 9, sv. III, č. 100.

16) Srov. Např. Nejedlý Z., Dějiny husitského zpěvu, sv. III., Praha 1955, s. 245; Mužík F., Die tyrnauer Handschrift, AUC, Philosophica et historica 1965/2, s. 9—10.

17) Srov. KNM XIV C 149, 35 a—b. Dále např. Racek J., Kryštof Harant z Polžic a jeho doba, III. díl, část první, UJEP, Brno 1973, s. 88, č. 29.

18) V rukopisu je svými skladbami zastoupena řada dalších i světově proslulých skladatelů, např. Philippus de Monte, Orlando di Lasso, Annibale Padovano aj. Dále srov. pozn. č. 17, Racek J., s. 85—86.

19) Srov. vedle rukopisu např. Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic, Opera Musica, ed. tor J. Berkovec, Praha 1956, s. 86 aj.

20) Na začátku třetí sloky se v rukopisné části konvolutu Se 1337 opakuje poloverš ze sloky předcházející. Jde zřejmě o omyl zaviněný písařem.

padě, že by se skutečně jednalo o Harantovo autorství i u moteta v rukopisu konvolutu Se 1337, získali bychom co do množství hlasů nejpočetnější skladbu Kryštofa Haranta. Její rekonstrukce by pak díky užití dvousborové techniky nebyla nereálná.

Jak jsou milý tvoji přibytkové; Hospodine Bože zástupov vyslyš modlitbu mou. Jedná se o osmihlasé, jak je opět patrné z označení hlasů, dvousborové moteto, zhudebněné osmdesátý čtvrtý žalm v českém překladu. Hlasy jsou označeny jako — Altus I chori, Tenor I chori, Basso I chori, Alty 2 Chori, Basso 2 Chori. Skladba je dvoudílná.

Factum est silentium in coelo. Je poslední skladbou rukopisu. Výjimečně je u ní uveden autor — Giovanni Croce. Dochováno je opět šest hlasů z osmi. To, že kompletní skladba byla osmihlasá, vyplývá mj. i z poznámek ve svazcích Discantus, Basus a Sexta vox. Jako textu bylo užito antifony.

JIRÍ CAROLIDES Z KARLSPERKU

Na závěr naší informace bychom rádi uvedli několik pramenným studiem získaných informací o původním majiteli konvolutu, které se sice ne vždy přímo týkají rukopisu, ale které nám jeho poznání doplňují a vedle toho upřesňují některé doposud v literatuře tradované názory. JIRÍ Carolides (1569—1612, Georgius Carolides Pragenus, Georgius Carolides Pragenus a Karolsperga, Georgius Carolides á Carlsperga, JIRÍ Karolides z Karlsperka aj.),²¹⁾ byl doposud v literatuře uváděn především jako nepřímý původní básník rudolfinských Čech a typický představitel českého měšťanského humanismu předbělohorské doby. E. Troida svým záslužným průzkumem památek české hudby objevil Carolida i jako skladatele.²²⁾ Nalezl nejprve dvě Carolidovy skladby ve sborníku rokycanského literátského bratrstva — moteto Pane králi všech národů a dvoudílné moteto Veselte se křesťané; Protož každý člověče, a později moteto v rakovnických hlasových knihách — dvoudílné Cantio funebris.²³⁾ První zjištění uvedl v rámci svých studií o české mensurální hudbě²⁴⁾ a obě pak shrnul do slovníkového hesla v Pazdírkově hudebním slovníku naučném.²⁵⁾ Z Troidových poznatků čerpal J. Branberger ve studii o vztahu české humanistické poezie a hudby²⁶⁾ a později také J. Snížková v několika svých studiích.²⁷⁾ Troidou zjištěná fakta o Carolidově kompoziční činnosti tvořila i obsah hesla v Československém hudebním slovníku.²⁸⁾

Carolides byl vzhledem k malému množství skladeb považován za skladatele příležitostného.²⁹⁾ Další dvě moteta Carolidova autorství ve vzpomínané literatuře neuváděná

21) Dále srov. Rukověť humanistického básnictví, I., Praha 1966, s. 326.

22) Srov. Troida E., Kapitoly o české mensurální hudbě, Cyrill LX/1933, č. 5—6, s. 53.

23) Srov. Hstkový katalog z pozůstalosti po E. Troidovi. V současnosti uložen v MČH.

24) Srov. pozn. č. 22.

25) Srov. Pazdírkův hudební slovník naučný II, Brno 1937, s. 527.

26) Srov. Branberger J., Hudební úvahy o české humanistické poezii, Věstník královské společnosti nauk, Praha 1948, s. 12.

27) Srov. např. Snížková J., Česká polyfonní tvorba, Praha 1958, s. 14. Nebo tatáž, Mě. lo známí čeští skladatelé konce 16. století, Hv XVII/1980, č. 1, s. 58.

28) Srov. Československý hudební slovník osob a institucí I, Praha 1961, s. 653. Jeho bratr Daniel, známý tiskař, má v tomto slovníku dokonce dvě hesla — srov. s. 162 a 163—165.

29) Srov. Snížková J., Málo známí čeští skladatelé konce 16. století, Hv XVII/1980, č. 1, s. 58.

Př. č.	Foliace: a	b	c	d	Název:	Množ. hlasů	Autor:	Text	Přísar
1	1a-2a	1a-2a	1a-4a	1a-3a	Laudate Dominum	6/8/	-	Žalm 150	1
2	2a-2b	2b-3a	3b-5a	2b-5a	Qui seminant in lacrimis	6/8/	-	Commune Tractus	1
3	3a-3b	3a-4a	5b-7a	4b-7a	Hodie natus est	6/8/	-	Žalm 125	1
4a	4a	4a	6b-8a	6b-7a	Zalostné rozloučení	6/8/	-	nezjištěn	1
4b	4a-4b	4a-4b	7b-9a	6b-8a	Incipit oratio Neopouštíš záděmu	6/8/	-	nezjištěn	1
4c	4b-5a	4b-5a	tacet	tacet	Recordare Domine Malým dítkám	2/4/	-	Lekce Matutina	1
4d	tacet	tacet	8b-10a	7b-10a	Pupilli facti	4/6/	-	"	1
4e	5a-5b	5a-5b	9b-11a	9b-10a	Předivný jsi Bože Cervisibus minabatur	6/8/	-	"	1
4f	5b-6a	5b-6a	10b-12a	9b-11a	Protož Bože Patres nostri	6/8/	-	"	1
5	6a-7a	6a-6b	11b-13a	10b-12a	Jerusalem Confitebor Domine	6/8/	J. Carolides	Offertorium	1
6	7a-7b	7a-7b	12b-14a	12b-13a	Os justi meditabitur	6/8/	-	Introitus	1
7a	7b-8b	7b-8a	14b-16a	13b-15a	Augustine sacros	6/8/	J. Carolides	Žalm 36	1
7b	8b-9a	8a-8b	15b-17a	14b-16a	Tu quoque Elissa	6/8/	-	původní	1
8a	9b	9a-9b	17b-17b	16b-17a	Salve sancte civis	5/8/	-	původní	2
8b	9b-10a	10a-11a	17b-18b	18b-18a	Esquid sacrifici	5/8/	-	původní	2
9a	10b-11a	10b-11a	18b-19b	18b-20a	Jubila felix Bohemia	5/8/	-	původní	2
9b	11a-11b	11b-12a	19b-20a	19b-21a	Cumque ducentur	5/8/	-	původní	2
10a	12a-12b	12a-12a	20b-21a	21b-23a	V naději Boží Mistr	5/8/	-	původní	2
10b	12b-13a	12a-12b	21b-22a	22b-24b	Mistr Hus Jan	5/8/	-	"	2
11a	13a-14a	13a-14a	22b-23b		Dilecte Deo	3/5/	-	Sekvence	3
11b	14b-15a	14b-14b	23b-24a		Et cruce	3/5/	-	"	3
12	15b-16a	14b-15b	24a-24b	25a-26a	Nobilis et pulchra	4/6/	-	nezjištěn	4
13a	16a-16b	15b-16b	24b-25b		Štastný kdož	3/5/	-	Žalm 78	5
13b	16b-17b	16b-17b	25b-26a		Ej takových udlí	3/5/	-	"	5
14a	17b-18a	17b	26b-26b		Musica cytharis	2/5/	-	původní	5
14b	tacet	18a-18b	26b-27a		Felix illa dies	3/5/	-	"	5
14c	18a-18b	18b-19a	27b-27b		Jubilate Deo	3/5/	-	"	5
15	19a-20b	19a-20b	27b-29a	26a-26b	Dies est laetitiae	6/8/	-	Introitus	6
16	21a-22b	20b-21a	29a-29b	27a-28a	Jak jsou milí	5/8/	-	Cantio	7
17a	23a-23b	22b-22a	30b-30b	28b-30a	Hospodine Bože	5/8/	-	Žalm 84	8
17b	23b-24b	22a-23a	30b-31b	29b-32a	Factum est silentium	5/8/	-	"	8
18	24b-25b	23a-24a	31b-32b	31b-34a		5/8/	G. Croce	Antifona	9

jsou obsažena v rukopisné části konvolutu Se 1337. Jedná se o již vzpomínanou osmihlasou skladbu Confitebor Domine a o taktéž osmihlasé dvoudílné moteto Augustine sacros thalami. Carolides je tedy prokazatelně autorem pěti motet. Bohužel však tři z nich, dvě obsažená v rokycanských hlasových knihách a jedno v altové hlasové knize v Rakovníku, jsou v současné době neznámá. Carolida jako skladatele tedy můžeme hodnotit pouze podle dvou šestihlasých fragmentů z konvolutu Se 1337. Analýzou obou skladeb zjistíme, že pro Carolidovu techniku kontropunktu je typická čistota vedení hlasů a původní melodická invence. Nepřikláníme se proto k názoru, že Carolides byl pouhým příležitostným skladatelským diletantem, jak byl dosud v literatuře interpretován.

O Carolidově blízkém vztahu k hudební kultuře předbřlohorských Čech svědčí i další souvislosti zjištěné pramenným studiem. V Rukověti humanistického básnictví je uveden Jiří Pragenus,³⁰⁾ který je dáván do možných, ale spíše nepravděpodobných souvislostí s Jiřím Pragenem, absolventem pražské univerzity, který dosáhl bakalářské hodnosti roku 1564. Rukověť neuvádí žádná další fakta o jeho životě či díle, pouze upozorňuje na báseň, kterou otiskl ve sborníku k úmrtí Petra Codicilla v roce 1589,³¹⁾ pod názvem Carmen harmonia quinque vocum. Z této informace vychází J. Snížková, když Jiřího Prageny vzpomíná v článku „Málo známí čeští skladatelé konce 16. století“³²⁾ a řadí jej mezi skladatele „o jejichž existenci víme z literárně historických zpráv, jejichž skladby však zatím nemáme k dispozici“³³⁾ již však Z. Winter upozorňuje,³⁴⁾ s odvoláním na prameny uložené v AUK,³⁵⁾ na báseň Jiřího Carolida, kterou napsal k rektorské slavnosti v roce 1589 a kterou nazval Carmen harmonia quinque vocum. Jedná se o báseň, v které je vzpomínán zesnulý univerzitní rektor Petr Codicillus, ale především je oslavován nově nastupující rektor Marek Bydžovský. Text Carolidovy básně je v plném znění zachycen ve zmíněných materiálech v AUK. Ze srovnání tohoto textu s příspěvkem Jiřího Prageny v tištěném sborníku k úmrtí Petera Codicilla zjistíme naprostou shodu obou textů a z toho vyplývající totožnost Jiřího Prageny a Jiřího Carolida. Báseň, jak se můžeme podle názvu oprávněně domnívat, byla v původní podobě textovou složkou pětihlasého moteta.

V četné řadě Carolidových epigramů, epítafů, insignií, funebrálií a symbol věnovaných různým jeho současníkům nalézáme i básně, které byly věnovány českým skladatelům a hudebníkům. Jedná se o pět předních představitelů měšťanského hudebního života z přelomu šestnáctého a sedmnáctého století, a to Pavla Spongopa Jistebnického, Jiřího Tachovského, Jakuba Romanida Bydžovského a Václava a Jiřího Rychnovského.³⁶⁾ Carolidova básnická tvorba nám dokládá i jeho osobní styky s literátskými bratrstvy v Domažlicích, v Klatovech³⁷⁾ a s literátským bratrstvem působícím v kostele Panny Marie

30) Srov. Rukověť humanistického básnictví, IV., Praha 1973, s. 237.

31) Srov. Exequie... M. Petri Codicilli a Tulechova, qui rector universitatis Pragensis... etc., M. Danielis Adami a Welleslavina 1589, přisp. č. 20.

32) Srov. pozn. č. 29.

33) Srov. pozn. č. 29, s. 54.

34) Srov. Winter Z., O životě na vysokých školách pražských knihy dvojje. Kulturní obraz XV. a XVI. století, Praha 1899, s. 13.

35) Pramen je ve Winterovi citován zřejmě vinou tisku ne zcela správně. Přesné označení pramene je AUK A 17.IV.fol.190.

36) Srov. pozn. č. 21, s. 332, 335, 339.

37) Domažlickému literátskému bratrstvu věnoval Carolides „z vděčnosti za jejich přičinění“ sbírku Aurae XXII sententiae... a obdobně klatovskému bratrstvu sbírku Sententiae LVI salubriae et vitae humanae... Obě sbírky vyšly roku 1597. Srov. pozn. č. 21, s. 333.

před Týnem.³⁸⁾ Známy a v literatuře již zmiňovaný je Carolidův vztah k Jacobu Handlu-Galovi³⁹⁾, významnému polyfonnímu skladateli, který v druhé polovině osmdesátých let šestnáctého století, pět posledních let svého života, působil v Praze.⁴⁰⁾

Rukopisná část konvolutu Se 1337 je dokladem repertoáru vokální polyfonie pěstované na našem území na přelomu šestnáctého a sedmnáctého století. Rukopis je výjimečný a pozoruhodný z několika důvodů. Obsahuje dvě moteta Jiřího Carolida, básníka a literáta, o jehož skladatelské aktivitě se dosud mnoho nevědělo. Dále je v něm zaznamenáno několik skladeb prokazatelně českého původu, z nichž tři zhudebnějí text vztahující se k osobě Jana Husa a v jednom případě Jeronýma Pražského. K několika latinským skladbám je připsán také český text. Ve třech případech byl zhudebněn typicky humanistický text, o čemž svědčí nejen obsah, ale i metrika. Řada skladeb je světského charakteru. Celý rukopis zřejmě vznikl a sloužil jako soukromá sbírka motet pro různé i mimoliturgické účely. Moteto Dies est laetitiae vykazuje řadu souvislostí se stejnojmennou skladbou Kryštofa Haranta. Množství dochovaných hlasů u některých skladeb nám umožňuje při případné rekonstrukci dosáhnout sice hypotetického, ale značně pravděpodobného původního znění.

EINE WENIG BEKANNTE QUELLE DER VOKALPOLYPHONIE AUS BÖHMEN DER RUDOLPHINISCHEN ZEIT

PETR DANĚK

Der Aufsatz berichtet über eine bisher wenig bekannte Quelle der Vokalpolyphonie böhmischer Provenienz, die in der Handschriftenabteilung der Staatsbibliothek der ČSR unter der Signatur Se 1337 aufbewahrt ist. Es handelt sich um vier Stimmbücher (Discantus, Tenor, Bassus, Sexta vox), die zu zwei in Nürnberg gegen das Ende der 80er Jahre des 16. Jahrhunderts herausgegebenen Musikdrucken beigegeben sind. Die Quelle stellt einen Beleg des Repertoires der in Böhmen um die Wende des 16. zum 17. Jahrhundert gepflegten Vokalpolyphonie dar. Die Handschrift ist aus mehreren Gründen bemerkenswert. Sie enthält zwei Motetten von dem Dichter Jiří Carolides, über dessen kompositorische Tätigkeit man bis heute nicht viel wusste. Weiter sind darin einige Kompositionen von nachweislich böhmischer Herkunft aufgezeichnet, von denen drei Texte über Johann Huss (in einem Fall auch über Hieronymus von Prag) vertonen. In drei Fällen wurde ein typisch humanistischer Text vertont, wovon nicht nur der Inhalt, sondern auch die Metrik zeugt. Eine Reihe von Kompositionen hat weltlichen Charakter. Die ganze Handschrift entstand und diente offensichtlich als eine Motettensammlung für verschiedene und auch nicht-liturgische Zwecke. Die Motette Dies est laetitiae weist eine Reihe von Zusammenhängen mit der gleichnamigen Komposition des tschechischen Komponisten Kryštof Harant (1564–1621) auf. Die Menge der erhaltenen Stimmen von einigen Kompositionen erlaubt bei eventueller Rekonstruktion eine zwar hypothetische, jedoch sehr wahrscheinliche ursprüngliche Fassung zu erreichen.

38) Srov. Carolidův epigram č. 55 ze sbírky Parentalia... z roku 1601.

39) Srov. např. Cvetko D., Jacobus Gallus, München 1972, s. 32, 36, 50, 58, 60, 141.

40) Srov. pozn. č. 39, s. 31.